

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

A VI-a Conferință a Asociației Europene de Sociologie: *Ageing Societies, New Sociology*, Murcia (Spania), 23-26 septembrie, 2003

Asociația Europeană de Sociologie (ESA), fondată în 1990, prilejuiește la fiecare doi ani reunirea cercetătorilor din domeniul sociologiei din întreaga Europă și nu numai, într-un schimb de informații privind cercetarea sociologică, nivelul cunoașterii în domeniu, preocupări actuale și aspecte tematice pregnante în diverse țări europene. Astfel, primei Conferințe Europene de Sociologie (Viena, 1992) i-a urmat Budapesta (1995), Essex (1997), Amsterdam (1999) și Helsinki (2001).

Cea de-a VI-a Conferință a Asociației Europene de Sociologie, organizată în sud-estul Spaniei, regiunea Murcia, a debutat având ca punct central fenomenul îmbătrânirii populației și necesitatea ca sociologia să răspundă provocărilor cauzate de noile transformări în societățile europene. S-a vorbit de un număr record de participanți (aproximativ 1 000), care au onorat cele 25 de rețele de cercetare și 15 grupuri de discuții. De asemenea, Conferința s-a bucurat de participarea unor nume importante în sociologia europeană, precum Saskia Sassen, Piotr Sztompka, Howard S. Beker sau Daniel Bertaux.

În premieră, Conferința de la Murcia a fost precedată de un grup de lucru pentru studenții doctoranzi. Cu sprijinul lui Jean Charles Lagree, secretarul general al Asociației Europene de Sociologie, și al profesorului Bart Van Steenberghe, inițiatorul a numeroase reuniuni între sociologii din estul și vestul Europei, 30 de studenți

doctoranzi din 15 țări europene au putut comunica cercetările lor și audia prelegerile unor nume rezonante în cercetarea sociologică actuală. Ca participant în cadrul acestui grup de lucru, am putut face o trecere în revistă a lucrărilor prezentate în cadrul celor 25 de rețele de cercetare și a celor mai importante momente ale Conferinței, pe care le voi reda în continuare.

Cum era de așteptat, prima rețea de cercetare (*Ageing in Europe*) a întrunit cel mai mare număr de participanți. Specialiști din 20 de țări, inclusiv Australia și Canada, au susținut comunicări pe această temă, în special din perspectivă comparativă. Astfel, cercetătorul german Andreas Motel-Klingebiel a adus în discuție problema relațiilor între generații și a factorilor socio-structurali care influențează aceste relații. Datele prezentate fac parte dintr-un proiect de cercetare comparativă internațională, OASIS (*Old Age and Autonomy : The role of Service Systems and Intergenerational Family Solidarity*), finanțat de Comisia Europeană și desfășurat simultan în cinci țări europene : Norvegia, Anglia, Germania, Spania și Israel.

Am remarcat la această secțiune predominanța metodelor calitative de analiză a datelor, chiar atunci când avem de-a face cu eșantioane mari (peste 1 500 de persoane) și cu subiecți din țări diferite. Astfel, cercetătoarea britanică Helen Barnard a încercat să ofere câteva răspunsuri problematicei sărăciei, cu referire la un grup particular,

mai puțin studiat în context european și tradițional, expus riscului: vârstnicii din comunitățile etnice minoritate. Cercetarea sa, având la bază interviuri în profunzime, este o inițiativă a guvernului britanic. Au fost analizate șapte grupuri etnice, în acord cu structura sociodemografică a Marii Britanii.

Un proiect interesant privind similaritățile și diferențele între rural și urban în ceea ce privește populația vârstnică a fost prezentat de un grup de cercetători de la Universitatea Heidelberg (Germania). Și în acest caz, datele au avut la bază un proiect mai larg, finanțat de UE și condus într-un număr de 200 de regiuni urbane și rurale din cinci țări europene: Finlanda, Germania, Ungaria, Italia și Olanda. Diferențele culturale, geografice și sociale specifice acestor regiuni au permis desprinderea unor patternuri ce caracterizează viața de zi cu zi a populației vârstnice, modalitățile de utilizare a resurselor sau de relaționare în medii specifice.

Un număr semnificativ de cercetări au avut ca subiect schimbările la nivelul suportului între generații. Astfel, britanicul John Baldock (Universitatea Kent) a prezentat o comunicare privind echilibrul între muncă și îngrijire în cadrul familiei, din perspectivă comparativă. Este vorba, din nou, de un proiect finanțat de UE (SOCCARE) ce analizează modalitățile prin care adulții antrenați *full-time* pe piața forței de muncă fac față responsabilităților de îngrijire a copiilor sau a vârstnicilor din familie. Proiectul, având la bază o cercetare calitativă, a fost inițiat în Finlanda, Franța, Italia, Portugalia și Marea Britanie. În același registru tematic, Misa Izuhara (Universitatea din Bristol) analizează contactul generațional și modalitățile prin care vârstnicii decid în privința actelor de moștenire. Două sisteme – cel britanic și cel japonez – au fost analizate comparativ, ca și diferențele între ceea ce este considerat „just”/„injust” (*fairness/unfairness*).

Cercetătorii norvegieni Lars Gulbrandsen și Asmund Lansether pornesc de la observația că, adesea, vârstnicii, în societățile vestice, sunt caracterizați prin prosperitate economică, pe care o transferă membrilor mai tineri ai familiei. Cel puțin la nivelul societății norvegiene, economiile vârstnicilor au crescut în ultimii ani și constituie, adesea, sursa prosperității generațiilor mai tinere. Totuși, cei doi cercetători se întreabă dacă acest echilibru intergenerațional se poate păstra, având în vedere valorile individuale ale noilor generații.

„Dacă generațiile tinere și mature actuale își vor păstra atitudinile neschimbate, în anii care vor urma vom avea o societate în care vârstnicii vor avea un comportament egoist.” Demarând o cercetare longitudinală, Lars Gulbrandsen și Asmund Lansether se arată încrezători în ceea ce privește viitorul: atitudinile persoanelor se schimbă în cursul vieții, vârstnicii tinzând să se comporte cu aceeași generozitate față de generațiile mai tinere. Interesante sunt și rezultatele cercetătorului german Kai Brauer (Universitatea din Berlin), care analizează comparativ diferențele rural-urban în ceea ce privește relațiile intergeneraționale. Analizele indică faptul că vârstnicii din orașe primesc mai des ajutor din partea copiilor decât cei din mediul rural, contrazicând astfel viziunile pesimiste ale teoriilor modernizării, potrivit cărora trecerea de la tradiție la modernitate este însoțită de slăbirea relațiilor de familie.

Cea de-a doua rețea de cercetare (*Sociologia artelor*) a înregistrat un număr de 25 de participanți din 13 țări. Din nou predomină metodele calitative de cercetare: interviul și analiza conținutului comunicării. Cercetătoarea finlandeză Eeva Luhtakallio dezvoltă o metodă originală de cercetare a datelor bazate pe materiale filmate sau foto: analiza de cadru (*frame analysis*) propusă de Erving Goffman. Eeva Luhtakallio

(Universitatea Helsinki), analizând comparativ reprezentările legate de gen în revistele finlandeze și franceze în trei momente temporale (1955, 1975, 1995), remarcă faptul că analiza de cadru permite punerea în evidență a dinamicii datelor de tip vizual (foto sau material filmat).

Alejandro Romero Reche (Universitatea Granada) a prezentat o cercetare despre umorul postmodern, argumentând că realitatea postmodernă oferă noi surse de umor, care se manifestă în artă, în consumul de masă sau în viața de zi cu zi. Britanicul Tom Cockburn (Universitatea Bradford) aduce în discuție relația dintre știință și artă, realizând interviuri în profunzime cu 20 de cercetători britanici din domeniul științelor sociale care au făcut apel la reprezentanți ai artei în lucrările lor. De asemenea, o comunicare inedită a prezentat finlandeza Sari Taimela, cu referire la un fenomen psihosociologic mai puțin studiat, singurătatea. Sari Taimela discută conceptul de „singurătate” și experiența singurătății pe baza analizei unor poeme scrise de amatori. O competiție de poezie pe tema singurătății a fost inițiată în Finlanda în 1999, oferind astfel material de cercetare. A treia rețea de cercetare (*Perspective biografice în societățile europene*) a fost una dintre cele mai audiate sesiuni, reușind să reînvie interesul pentru metoda biografică, ce părea cumva uitată. Astfel, cercetătoarea norvegiană Kristen Danielson aplică metoda biografică în analiza unor grupuri minoritare ce au format comunități în Norvegia în contexte diferite: comunitatea pachistaneză (venită în Norvegia în anii '70, ca forță de muncă suplimentară) și grupurile bosniac și iranian (care au devenit refugiați în Norvegia, în anii '90). Combinând metoda biografică și interviul în profunzime, cercetătoarea turcă Tahire Erman analizează un grup de 102 rezidenți la periferia Ankarei, care au migrat din mediul rural. Studiul constituie un model de analiză a migrației

sat-oraș și a strategiilor adaptative ce caracterizează nou-veniții.

Daniel Bertaux a dovedit că metoda biografică constituie apanajul sociologiei franceze, trecând în revistă contribuțiile lui Bourdieu, Rousseau sau Sartre la dezvoltarea metodei biografice. Cu siguranță, a fost una dintre cele mai audiate comunicări și datorită excelentelor calități oratorice ale autorului. Însă nu degeaba metoda colectării istoriilor personale de viață a fost așa-numita „metodă poloneză” – Kaja Kazmeirska și Agnieszka Golczynska-Grondas, reprezentând Universitatea din Lodz, au prezentat două studii exemplare de analiză a sărăciei și, respectiv, migrației în Polonia, folosind istoriile personale de viață.

Secțiunea a patra de cercetare a reunit comunicări pe tema sociologiei consumului. Centrul pentru Cercetare și Metodologie german (ZUMA) a prezentat două comunicări: una menită să ofere o imagine asupra patternurilor și disparităților privind cheltuielile pentru hrană, gospodărie, transport, sănătate etc. în societatea germană și o cercetare comparativă asupra țărilor membre ale UE în vederea surprinderii diferențelor între atitudinile indivizilor față de hrana modificată genetic.

Sociologii francezi Anne Lhuissier și Severine Gojard și reprezentanta Universității Murcia, Ester Bodala Lozano, au adus în discuție obiceiurile de consum ale vârstnicilor, observând că diversitatea alegerii și consumului de produse nutritive descrește concomitent cu vârsta și că se pot distinge anumite modele de consum în ceea ce privește proximitatea furnizorilor de produse alimentare, calitatea produselor, apartenența acestora la anumite mărci și aspecte socio-culturale ale segmentului de populație studiat. Pe de altă parte, belgienii Jeremi Van Gorp și Dimitri Mortelmans (Universitatea Antwerp) și finlandeza Terhi-Anna Wilska studiază patternurile de consum în rândul adolescenților, argumentând că aceștia sunt

ținta celor mai multe dintre produsele care se introduc pe piață. Estonienii Margit Keller și Triin Vihaelemm (Departamentul de Jurnalism și Comunicare al Universității Tartu) au prezentat la această secțiune două comunicări interesante privind „cumpărăturile” (*shopping*) ca modalitate de petrecere a timpului liber și expansiunea *shopping mall*-urilor ca expresie a seducției materiale în Europa de Est.

Rețeaua de cercetări consacrată crizelor și dezastrelor a avut ca subiect central fenomenul atât de disputat al terorismului și forma sa cea mai mediatizată: acțiunea criminală din 11 septembrie 2001. Americanul Henry Fischer (Universitatea Pennsylvania) oferă un răspuns întrebării: „Cum răspund indivizii atunci când sunt victime ale unor acte clasificate drept teroriste?”. Cercetarea a avut la bază interviuri cu victime ale atacului din 11 septembrie, dar și analize de conținut ale diferitelor materiale din presă din perioada menționată. Dintr-o altă perspectivă, britanicul David Denney (Universitatea din Londra) prezintă un punct de vedere analitic asupra aceluiași eveniment. David Denney atrage atenția asupra modului în care acțiuni îndreptate împotriva unor state naționale, ca Afganistan, Siria sau Iran, pot legitima viitoare politici expansioniste din partea SUA. În sfârșit, Vera Vratusa (Universitatea din Belgrad) aduce în discuție necesitatea studierii războiului și a implicațiilor sale asupra vieții indivizilor dintr-o perspectivă diferită de cea a sociologiei pacifiste: aceea a unei alegeri raționale, ca tip de politică de stat, în încercarea de controlare a resurselor materiale și umane.

Rețeaua de cercetare *Sociologie economică* a fost clar dominantă de sociologii nordici și datorită unei tradiții îndelungate care caracterizează sociologia economică în această parte a Europei. Elvețienii Volker Bornschie, Hanno Scholtz și Thomas Volker-Reinert au prezentat un studiu longitudinal (1987, 1992, 1999), desfășurat

în 27 de țări europene cu privire la percepția subiectivă a veniturilor și inegalităților de venit în rândul populației. Diferențe între categorii specifice de persoane și, de asemenea, între societățile analizate au fost discutate.

Norvegianul Peder Inge Furseth și danezul Lars Hulgard au relevat rolul capitalului social în relațiile economice dintre indivizi. S-a arătat rolul rețelelor sociale și al consumului simbolic în stabilirea unor parametri strict economici, precum prețul produselor și nivelul competiției pe piață. De asemenea, s-a evidențiat rolul rețelelor sociale în noua cultură antreprenorială europeană.

Cea de-a șaptea rețea de cercetare s-a numit *Mediu și societate*. Au fost discutate politicile de mediu existente și s-a susținut ideea unor schimbări fundamentale în obiceiurile de consum ale populației, menite să asigure o dezvoltare globală durabilă. Cercetătorul austriac Harald Rohrer a prezentat rezultatele proiectului de cercetare *Building of Tomorrow*, inițiat de Ministerul Transporturilor din Austria, care vizează promovarea și susținerea construirii unor imobile durabile. Datele au avut ca suport interviuri realizate cu ocupanții acestor imobile și analiza unor obstacole care apar în calea introducerii pe piață a noii tehnologii de construcție a imobilelor.

Sociologii de la Universitatea Lund (Suedia) au pus în discuție problema „hranei naturale” într-o analiză comparativă Suedia/Statele Unite. Rezultatele arată diferențe în modul în care grupuri specifice din cadrul societății definesc „hrana naturală”. Ca urmare, cadre diferite de raportare la concepul de „hrană naturală” generează controverse și norme contradictorii. O comunicare interesantă a oferit și norvegianul Ornulf Seippel privind modurile prin care populația din Norvegia se raportează la realizările de natură biotehnologică. Înțelegerea aplicațiilor biotehnologice nu depinde doar de

nivelul de educație al subiecților, ci și de valorile și credințele lor în relația cu mediul înconjurător.

A opta rețea de cercetare, *Sociologia educației*, a reunit 42 de comunicări din peste 15 țări. Cercetătorii olandezi Bowen Paulle, Ger Tillekens și Henk Kleijer au prezentat un studiu comparativ despre educația gimnazială în Amsterdam și New York, punând în discuție problema elevilor supuși riscului abandonului școlar sau a celor cu performanțe școlare scăzute. Studiul a avut la bază metoda etnografică, interviuri cu părinți și profesori și observația elevilor în timpul orelor de curs, în vederea obținerii unei imagini cât mai adecvate a fenomenului. Imaginea „elevilor problemă” și a necesității adaptării ofertelor educaționale la nevoile acestora a apărut clar în mai multe cercetări prezentate în cadrul rețelei a opta de cercetare.

Katarina Koskinen de la Universitatea din Turku (Finlanda) a prezentat un studiu comparativ privind integrarea pe piața forței de muncă a tinerilor absolvenți ai unei instituții de învățământ superior. Analizele realizate pe un eșantion de peste 25 000 de subiecți din nouă țări europene ridică problema modificării caracteristicilor populației lipsite de un loc de muncă și a dificultăților structurale ale pieței forței de muncă de a absorbi un număr crescând de absolvenți, în condițiile transformării educației superioare în învățământ de masă.

Maddalena Colombo și Laura Mentasi argumentează că fenomenul migratoriu constituie o provocare pentru țările din regiunea mediteraneană. Integrarea socioculturală a nou-veniților reclamă politici educaționale pe măsură atât pentru adulți, cât și pentru generația tânără. La același fenomen al diversității culturale se referă și cercetătoarea belgiană Caroline Gijssels, de la Universitatea din Leuven. Vorbind de școlile care au în spațiul european în prezent un caracter multiethnic, Caroline Gijssels

se întreabă în ce măsură școala constituie sursa principală în procesul de socializare și, de asemenea, cum anume sunt socializați elevii în acord cu cerințele unei societăți caracterizate prin diversitate etnică și culturală.

Rețeaua de cercetare consacrată *Familiei și relațiilor intime* a adus în discuție câteva subiecte tradițional analizate: raportul între timpul alocat familiei și cel alocat profesiei de către cei doi parteneri și aspecte problematice ale vieții de cuplu: coabitarea, intimitatea, solidaritatea în cadrul familiei în condițiile unei societăți moderne, în schimbare, care solicită intens ambii actori ai vieții de familie. Astfel, cercetătoarea suedeză Helen Peterson pledează dintr-o perspectivă feministă pentru o societate în care există o distribuție egală a sarcinilor în cadrul familiei pentru parteneri și oportunități egale pentru femei de a-și dezvolta cariera profesională. O perspectivă comparativă asupra relației carieră-muncă în gospodărie prezintă danezul Thomas Boje, de la Universitatea Roskilde. Analiza datelor, comparativ în Danemarca, Suedia, Olanda și Marea Britanie, a relevat strategii diferite ale cuplurilor în încercarea de a face față unei flexibilizări în creștere a pieței forței de muncă și obligațiilor familiale. Au fost discutate multiple aspecte structurale, legate de tipul de politici sociale care predomină în fiecare dintre țările analizate și impactul acestora asupra alegerii unui anumit tip de strategie.

Dintr-o altă perspectivă, cercetătoarea spaniolă Marta Dominguez Folgueras analizează fenomenul coabitării în Spania, aflat în expansiune. Rezultatele analizei sale arată faptul că uniunea liberă între parteneri (coabitarea) este adesea preferată mariajului pentru simplul motiv că „funcționează” mai bine: partenerii care coabitează au un nivel înalt de educație, împart sarcinile gospodărești în mod egal și arată tendințe homogene mai pronunțate decât cuplurile căsătorite.

Rețeaua de cercetare numărul zece, *Relații de gen pe piața muncii și statul bunăstării* a dezbătut mai în detaliu problemele legate de flexibilitatea pe piața forței de muncă, aspecte discriminatorii între bărbați și femei privind accesul la poziții egale și dificultățile legate de necesitatea îmbinării preocupărilor pentru carieră cu cele pentru susținerea obligațiilor de familie. Rainer Loidl-Keil (Universitatea Johannes Kepler, Austria) analizează diferențele dintre sexe în ceea ce privește programul de lucru în diferite structuri organizaționale. Având la bază un eșantion de 2 734 de angajați din 22 de companii austriece din diverse ramuri de activitate, Reiner Loidl-Keil aduce în discuție câteva patternuri privind orarul de lucru și preferințele angajaților pentru acestea. De asemenea, sunt analizate diferențele de gen, precum și consecințele adoptării unui tip de orar de lucru pentru promovabilitatea angajaților. Lucrările românești au lipsit de la această conferință europeană de sociologie. Totuși, în cadrul celei de-a zecea rețele de cercetare, numele Manuelei Stănculescu a apărut într-un studiu comparativ desfășurat simultan în opt țări europene (Marea Britanie, Suedia, Olanda, Cehia, Ungaria, Slovenia, România și Bulgaria), privind flexibilitatea pe piața forței de muncă. De asemenea, un studiu interesant au prezentat Capitolina Diaz Martinez și Sandra Dema Moreno (Universitatea din Oviedo). Cercetătoarele spaniole susțin că antrenarea masivă a femeilor pe piața muncii a modificat relațiile de putere din cadrul cuplului. Câștigurile fianciare, uneori mai mari decât ale partenerului, pot constitui un instrument de putere în cadrul familiei. Totuși, rezultatele analizei celor două cercetătoare nu conduc la existența unei relații directe între venitul unuia dintre parteneri și relațiile de putere în familie, când alte elemente ale vieții de cuplu nu sunt luate în considerare.

Rețeaua de cercetare consacrată globalizării a înregistrat 13 comunicări. Cercetarea sociologică pare să aibă dificultăți în analiza unui fenomen atât de complex, deși incitant, cum este globalizarea. Cercetătorul australian Craig Browne a prezentat o comunicare despre relația dintre globalizare și democrație, susținând că fenomenul globalizării generează un anumit grad de nedeterminare în spectrul parametrilor care definesc o societate democratică. În același timp, Eva Illouz și Nicholas John de la Universitatea din Hebrew analizează relația dintre globalizare și identitatea locală, prezentând cazul companiei McDonald's în Israel. Interesantă s-a dovedit a fi și comunicarea cercetătoarei din Rusia, Tatyana Koszaeva, care abordează fenomenul schimbărilor din limba rusă sub impactul globalizării. Cercetătorul britanic Sam Pryke, de la Liverpool Hope University College, aduce în discuție o altă latură a globalizării, intens teoretizată, dar mai puțin studiată empiric: accentuarea tendințelor naționaliste, un contrapunct al extinderii globalizării. Sam Pryke argumentează că globalizarea, însoțită de facilitarea accesului maselor la tehnologia de înalt nivel, este de natură să accentueze naționalismul, chiar în comunitățile etnice aflate fizic la distanțe mari de țările lor natale.

Rețeaua de cercetare *Relații industriale, piața muncii. Instituții și ocupații* a reunit comunicări în special ale cercetătorilor nordici, dată fiind tradiția acestor țări în analiza relațiilor industriale. Jens Lind (Universitatea Aalborg, Danemarca) analizează situația sindicatelor din țările nordice sub impactul noilor reglementări ale Uniunii Europene. Jens Lind atrage atenția că sindicatele au reprezentat în mod tradițional, în țările nordice, instituții caracterizate prin putere și capital social, cu un număr impresionant de membri. Totuși, în condițiile unificării legislației muncii, rolul sindicatelor pare să decadă, fiind marcat de profunde

schimbări. Cazul sindicatelor daneze este oferit ca exemplu. Același subiect al sindicatelor și mișcărilor muncitorești este tratat și de Guglielmo Meardi de la Universitatea din Warwick. Încercând o clasificare a tipurilor de mișcări muncitorești, cercetătorul britanic a analizat comparativ situația sindicatelor în cele mai mari șase țări care fac parte din UE: Germania, Marea Britanie, Franța, Italia, Spania și Polonia.

Secțiunea a treisprezecea a analizat aspectele metodologice ale cercetărilor de tip comparativ – *Metode pentru cercetarea comparativă în Europa*. Cercetătoarea germană Janet Harkness, reprezentând Centrul European pentru Cercetări transculturale (ZUMA), a adus în discuție problematica chestionarelor proiectate pentru cercetările multinaționale. Aspecte legate de echivalența întrebărilor sau problematicilor abordate ori de riscurile care însoțesc folosirea aceluiași model de chestionar (ce este apoi tradus în limbile locale) au fost amplu analizate. De asemenea, au fost prezentate aspecte metodologice noi cu privire la prelucrarea datelor sau la proiectarea instrumentelor de cercetare. Astfel, Pavle Sicherl (Universitatea din Liubliana) vorbește de metodologia *time distance* pentru analiza unor serii de date aflate la intervale temporale diferite, iar cercetătoarea Sabine Klein, de la Centrul European pentru Cercetări Transculturale (ZUMA), prezintă *facet theory*, ca modalitate de suport pentru proiectarea chestionarelor, când cercetarea urmează a fi replicată în diferite țări sau de către cercetători diferiți care au același domeniu de interes.

Cea de-a paisprezecea rețea de cercetare, *Sociologia comunicării și media*, a reunit 14 comunicări, din 11 țări europene. Cercetătoarea daneză Else Kloppenborg (Universitatea din Copenhaga) a adus în discuție problema terorismului și a modului în care mass-media ar putea legitima sau ghida reflecțiile indivizilor în ceea ce

privește evenimentele violente cu impact deosebit, precum 11 septembrie 2001. În același registru tematic se înscrie și comunicarea lui Valery Mansurov și Anna Semenjva de la Academia de Științe din Rusia. Cei doi analizează imaginea „terroristului”, așa cum apare în două dintre cotidienele de mare tiraj din Rusia. Marju Lauristin (Universitatea din Tartu) analizează relația dintre încrederea indivizilor în instituțiile guvernamentale, participarea politică și nivelul sau tipul expunerii media. Cercetătoarea estoniană desprinde câteva patternuri ale consumului media care influențează comportamentul electoral.

De o participare diversă s-a bucurat și rețeaua de cercetări *Sociologia profesiilor*. Specialiști din 15 țări au analizat din punct de vedere sociologic profesii mai vechi sau mai noi și schimbările structurale din cadrul acestora. Cercetătoarele britanice Meryl Aldridge și Julia Evetts analizează istoricul profesiei de jurnalist în Marea Britanie, schimbările înregistrate de-a lungul timpului și, de asemenea, aspecte legate de controlul social asociate acestei profesii.

Juan Saez și Jose Antonio Gomey, de la Universitatea Murcia, analizează două profesii afectate profund de schimbările tehnologice, cea de bibliotecar și cea de arhivar. Ranveig Dahlen, de la Centrul Norvegian de Studiu al Profesiilor, aduce în prim-plan cazul lucrătorilor cu contract temporal din instituțiile medicale norvegiene. Cazul prezentat este un exemplu privind modul cum își definesc munca și aspectele profesionale muncitorii cu contract pe perioadă limitată, comparativ cu cei care au contracte de lungă durată. Cercetătorul german Rudolph Hedwig prezintă situația femeilor lucrând în domeniul consultanței în afaceri, subliniind că numărul acestora este mult inferior celui al bărbaților, iar oportunitățile lor de a face carieră sunt limitate. În condițiile în care Germania este țara europeană cu cele mai multe firme care oferă servicii de

consultanță, cercetătorul german se întreabă care sunt motivele ce fac ca acest domeniu să fie încă atât de vitregit de prezența feminină.

Una dintre rețelele de cercetare a fost consacrată metodelor calitative. Au fost comparate diferite metode calitative în analiza aceluiași fenomen sau aspect social sau s-a argumentat în favoarea folosirii în mod original a metodelor calitative pentru studiul unor fenomene sociale tradițional cercetate cu ajutorul metodelor de tip cantitativ. Americanii Ross Koppel, Abigail Cohen și Brain Abalak (Universitatea Pennsylvania) analizează modul în care medicii percep erorile medicale folosind comparativ focus grupuri cu aceștia, interviuri *face-to-face*, observația medicilor, a asistentelor, a activității spitalului în general. Cercetătorul elvețian Thomas Eberle aduce în discuție folosirea metodei etnografice în studiul organizațiilor, înlocuind studiile de tip cantitativ, care au ca subiecți angajații, și nu direct organizația. Tot pentru aplicarea metodei etnografice și a observației în analiza organizațională pledează și cercetătoarea franceză Marie Buscatto (Universitatea Paris I, Panthéon Sorbona). O comunicare interesantă a prezentat cercetătorul german Hubert Knoblauch, cu privire la o nouă metodă de analiză a datelor de tip audio-video. Autorul vorbește de *interactional video analysis* ca un nou tip de abordare a datelor.

Cea de a optsprezecea rețea de cercetare s-a desfășurat sub titlul *Sociologia științei și tehnologia*. Specialiști din 16 țări au prezentat comunicări privind impactul diferitelor tehnologii moderne asupra vieții indivizilor. Britt Ostlund, de la Universitatea Linköping (Suedia), vorbește de *gerontechnology* ca ramură tehnologică ce are ca scop îmbunătățirea calității vieții persoanelor în vârstă și sporirea calității îngrijirii acestora. În condițiile unei creșteri permanente a speranței de viață în țările vest-europene și ale unui proces acut de îmbătrânire

a populației, rolul unei ramuri tehnologice care să se adreseze persoanelor în vârstă pare a fi important. Totuși, așa cum sublinia Britt Ostlund, există suficiente dispute în jurul acestui concept, acuzat că ar genera stereotipii în jurul persoanelor vârstnice. Problema relației dintre populația vârstnică și tehnologia de înalt nivel este reluată și de Heidrun Mollenkopf și Roman Kaspar (Universitatea din Heidelberg), precum și în comunicarea australianului Noriko Dethlefs, care vorbește despre dezvoltarea tehnologiei de înalt nivel și a robotizării, în sprijinul japonezilor cu vârste înaintate. Un număr important de cercetări au analizat expansiunea Internetului ca mijloc de comunicare și implicațiile acestuia asupra vieții sociale. În legătură cu aceasta, Nikos Papadakis și Theodora Royakis, de la Universitatea din Creta, au adus în discuție conceptul de *netizenship*, referindu-se la o societate a cunoașterii și expansiunii informației cu ajutorul Internetului. Cei doi cercetători argumentează că Internetul contribuie la redistribuirea puterii și la alcătuirea unei *cyber-community*.

Una dintre rețelele de cercetare a fost consacrată studiului mișcărilor sociale. S-au discutat diferite tipuri de mișcări instrumentale sau expresive. Carlo Ruzza și Emanuela Bozzini, de la Universitatea din Trento și, respectiv, Florența, analizează mișcările pacifiste din Italia în preajma intervenției militare a SUA în Irak, în februarie 2003. Cercetătoarea spaniolă Celia Valiente aduce în discuție un subiect care a generat dispute în parlamentul spaniol: lupta împotriva prostituției, traficului de femei și exploatarei sexuale. Celia Valiente încearcă să dea un răspuns lipsei de implicare a mișcărilor feministe în combaterea acestui fenomen. Dintr-o altă perspectivă, Alison Woodward și Jokke Wiercx (Universitatea din Brusel) argumentează că mișcărilor sociale în favoarea protecției mediului sau a drepturilor omului, precum și cele

privind egalitatea între sexe au câștigat câteva dispute importante, în condițiile noii integrări europene. Deși nesuținute financiar, aceste mișcări tind să se înscrie în noul climat axiologic al Europei Unite. Dintr-o altă perspectivă, cercetătorul turc Kayhan Delibas analizează modul în care sunt percepute mișcările de tip islamic, în special după evenimentele din 11 septembrie 2003. Cu toate că acestea sunt ușor etichetate ca „fundamentalism islamic” și de multe ori privite ca manifestări antimoderne sau împotriva civilizației vestice, cercetătorul turc aduce în discuție faptul că, dincolo de originea lor religioasă, ele sunt un răspuns la condițiile socioeconomice care s-au deteriorat rapid în țările arabe sub impactul urbanizării și globalizării.

La secțiunea *Sociologie și politici sociale* s-au prezentat 18 comunicări din 12 țări. Secțiunea a fost dominată de sociologii nordici, ce au adus în discuție noile provocări cu care se confruntă statul bunăstării, în contextul Europei Unite. Peter Abrahamson, de la Universitatea din Copenhaga, se întreabă dacă ne îndreptăm către un final al modelului scandinav al statului bunăstării. Deși concluzia cercetătorului danez este că avem încă de-a face cu un model distinct, nordic, de implementare a politicilor sociale, asistăm la un intens proces de omogenizare și europenizare a modelelor de politici sociale din această regiune și nu numai. Alasm Walker (Universitatea din Sheffield, Marea Britanie) prezintă un nou concept aflat în lista preocupărilor Comisei Europene pentru Politici Sociale – „indicatorii calității sociale” (*social quality indicators*) –, încercând operaționalizarea „calității sociale” și discutând noul concept în relație cu indicatorii sociali tradiționali utilizați în analiza calității vieții.

Secțiunea consacrată teoriei sociale a adus în discuție aspecte paradigmatiche utile în dezvoltarea de cercetări în diversele ramuri ale sociologiei. Tamas Meleghz și

Heinz-Jürgen Niedenzu se opresc asupra teoriei evoluției dintr-o nouă perspectivă, civilizatorie. Alăturarea concepției lui Charles Darwin asupra evoluției și cea a lui Norbert Elias asupra procesului „civilizării” este interesantă. La fel de productivă s-a dovedit și abordarea lui Ute Gerhard, Universitatea din Frankfurt, care discută teoriile individualizării dintr-o perspectivă a diferențelor de gen. De asemenea, polonezul Janusy Mucha, analizează conceptul de „relații sociale” făcând o paralelă între Max Weber și Florian Zaniecki. Barbara Misztal (Universitatea din Leicester, Marea Britanie) susține că memoria colectivă este un liant important al unei societăți democratice și analizează aspectele care fac legătura dintre memorie colectivă și democrație, așa cum sunt desprinse din literatura sociologică.

Cea de-a 22-a rețea de cercetare a reunit 46 de comunicări sub titlul *Tineret și generație*. Au fost analizate diverse probleme cu care se confruntă generația tânără: integrarea pe piața forței de muncă, desprinderea de familia de origine, crearea unei identități proprii, tentația drogurilor. Cercetătoarea britanică Sue Heath a prezentat o comunicare despre relația cu familia de origine a tinerilor care locuiesc singuri. În ciuda faptului că modelul începerii unei vieți pe cont propriu în jurul vârstei de 18 ani este destul de răspândit (în special în Europa nordică), puține cercetări abordează relația acestora cu familia și cum anume se schimbă ea în momentul în care tânărul alege să locuiască singur. În același timp, Tracy Shildrick (Universitatea din Teesside) a prezentat o cercetare despre cultura generației tinere, centrându-se pe perioada de tranziție a tinerilor de la școală către un loc de muncă. Cercetătoarea britanică analizează aspecte ale culturii tinerilor, experiențe legate de consumul de droguri, în relație cu poziția socioeconomică a acestora. Irina Predborska oferă un portret

alarmant al tinerelor din Ucraina condamnate la șomaj sau la slujbe lipsite de perspective. Concluzia comunicării sale este că generația tânără din Ucraina, aflată în plin proces al tranziției, este insuficient emancipată și democratică în viața privată.

La secțiunea *Sociologia medicală și polica sănătății* au fost prezentate 30 de cercetări. În cadrul acestei secțiuni, au fost analizate diferite aspecte legate de calitatea sistemului de sănătate, relația medic-pacient sau pacient-instituție de îngrijire medicală, impactul media asupra modului în care indivizii percep anumite boli sau se raportează la sistemele de îngrijire medicală, precum și nevoile specifice de îngrijire medicală ale diferitelor categorii sociale. Astfel, Ellen Kuhlmann (Universitatea din Bremen) aduce în discuție noi strategii de îmbunătățire a calității sistemului sanitar, raportându-se la studii de caz realizate în instituții sanitare din Germania, iar britanicii Lee Bernez, Ian Rees Jones și Moira Kelly pledează pentru implicarea pacientului în aspecte legate de propria-i sănătate. Medicii sunt încurajați să dezvolte o abordare „centrată pe pacient”, iar pacienții să fie responsabilizați mai mult în procesul curativ. Problema lipsei resurselor suficiente în sistemul sanitar a fost amplu dezbătută în mai multe dintre cercetări, iar analizele propun soluții și strategii care să contracareze acest neajuns. „Flexibilizarea” sistemului sanitar, evaluarea și profesionalismul, dar și implicarea mai intensă a pacienților par să fie cele mai viabile soluții propuse în fața resurselor limitate.

Una dintre rețelele de cercetare a reunit comunicări sub titlul *Societate și sport*. Au fost prezentate 12 comunicări, predominând aspecte legate de sportul-rege: fotbalul. Astfel, britanicul Paul Martin atrage atenția asupra înaltei comercializări a fotbalului de elită din ultima perioadă și analizează comunitățile de suporteri ai fotbalului. Tot la comunitățile de fani ai fotbalului se

referă și cercetătorii Nicos Peristianis și Christina Loizou din Cipru. Cei doi arată că grupurile distincte de suporteri ai fotbalului reflectă afilieri politice diferite, fiind manifestări simbolice ale exprimării etnicității în Cipru.

Ultima rețea de cercetare, consacrată sexualității, a fost intens audiată de-a lungul celor trei zile, poate și datorită subiectelor incitante prezentate. Nicola Mai și colegii săi de la City University London au prezentat o comunicare în care analizează fenomenul prostituției masculine și al migrației persoanelor de sex masculin în Europa în scopul oferirii de servicii sexuale. Sunt aduse în atenție probleme de natură socială, medico-legală, la care sunt supuși subiecții cercetării și, de asemenea, riscurile îmbolnăvirilor sau contactării de virusi. David Schleifer (Universitatea din New York) aduce în discuție fenomenul transsexualității, discutând aspecte legate de înțelesurile conceptelor de „masculinitate” și „femininitate”, respectiv „homosexualitate” și „heterosexualitate”, în cazul acestui grup aflat la limita normalității.

Cele 25 de rețele de cercetare au definit preocupările europene în domeniul sociologiei, în momentul de față. Senzația că sociologia se îndreaptă către o intensă specializare a domeniilor sale a fost dată și de numeroșii termeni specifici, de modalitățile noi de analiză a datelor sau aspecte paradigmatiche noi aduse în discuție. De remarcat, de asemenea, contribuția cercetătorilor nordici, care au prezentat un număr impresionant de comunicări la toate cele 25 de rețele, masiva prezență a cercetătorilor britanici și germani ce au adus în discuție aspecte teoretice și metodologice interesante. Fără îndoială că sociologia europeană, așa cum s-a prezentat ea la Conferința de la Murcia, este mai degrabă expresia dezvoltării sociologiei vestice, cercetătorii din estul Europei fiind mai puțin prezenți în rețelele de cercetare. Totuși, am putut remarca prezența

unui grup de cercetători ruși, în special reprezentanți ai Academiei Ruse de Științe, și, de asemenea, prezența unor cercetători din Cehia, Slovenia sau Polonia care au demonstrat că cercetarea sociologică în această parte a Europei a ajuns la maturitate.

A VI-a Conferință a Asociației Europene de Sociologie s-a încheiat cu o plenară cu tema *Cum să facem sociologia relevantă pentru societate?*, la care și-au spus

părerea sociologi de primă mărime, precum Piotr Sytompka, Howard S. Beker, Chiara Saraceno. Plenara de închidere a fost prezidată de președinta Asociației Europene de Sociologie, Yasemin Soysal, profesor la Universitatea Essex.

S-a stabilit ca cea de-a VII-a Conferință, din 2005, să se desfășoare în Polonia.

Loredana Ivan